

Speelpleinstraat-Terlindenhofstraat in Antwerpen (Merksem)

Programma van Maatregelen

Auteur:

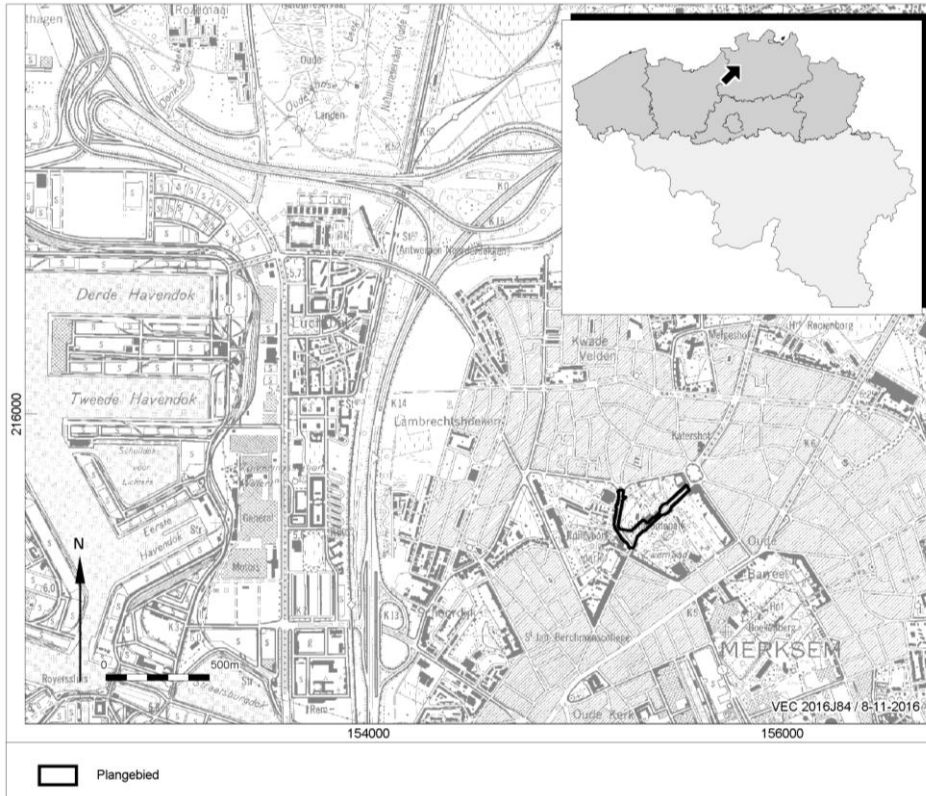
R.R. Datema (veldwerkleider)

Autorisatie:

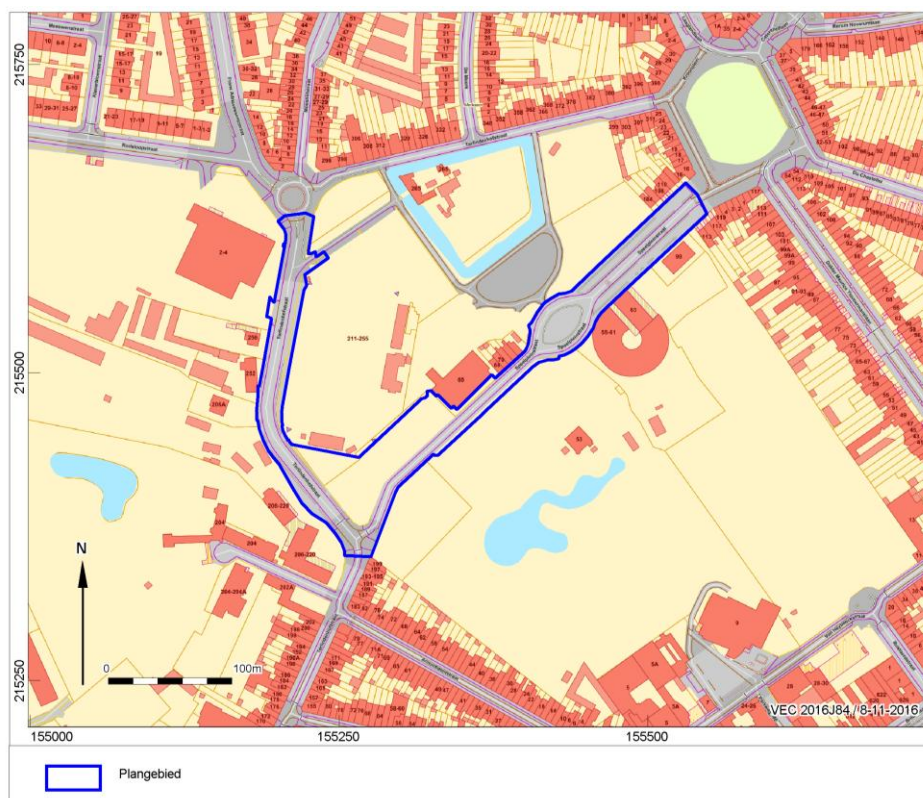
P. Hazen (OE/ERK/Archeoloog/2015/00072)

1 Inleiding

In opdracht heeft Vlaams Erfgoed Centrum in november 2016 een archeologienota opgesteld naar de archeologische waarde van de locatie Speelpleinstraat – Terlindenhofstraat in Antwerpen, district Merksem (afb. 1 en 2). De archeologienota bestaat uit een bureaustudie. Het onderzoek is uitgevoerd naar aanleiding van de voorgenomen riolerings- en bestratingswerkzaamheden, de heraanleg van de parking langs de Speelpleinstraat en het aanplanten van een groot aantal bomen.

Afb. 1. Locatiekaart van het plangebied.

Afb. 2. Aanduiding van het uit te voeren archeologisch onderzoek op het plan van de bestaande toestand op het terrein

Uit de geraadpleegde aardwetenschappelijke bronnen blijkt dat het tracé gelegen is in het dekzandgebied. Gezien deze afdekking van het Tertiair, worden de Tertiaire afzettingen zelf als archeologisch niet relevant beschouwd. Alleen in het noordwestelijk eind van het plangebied ligt op het dekzand een 60 cm dik plaggendek. Het plangebied ligt geheel binnen een gebied dat gekarteerd is als kunstmatige gronden, een zone waar de bodem grotendeels verstoord is door bebouwing. Ook ter plaatse van het genoemde plaggendek is de bodem door grondverbetering en de aanleg van kabels en leidingen tot onder het plaggendek verstoord.

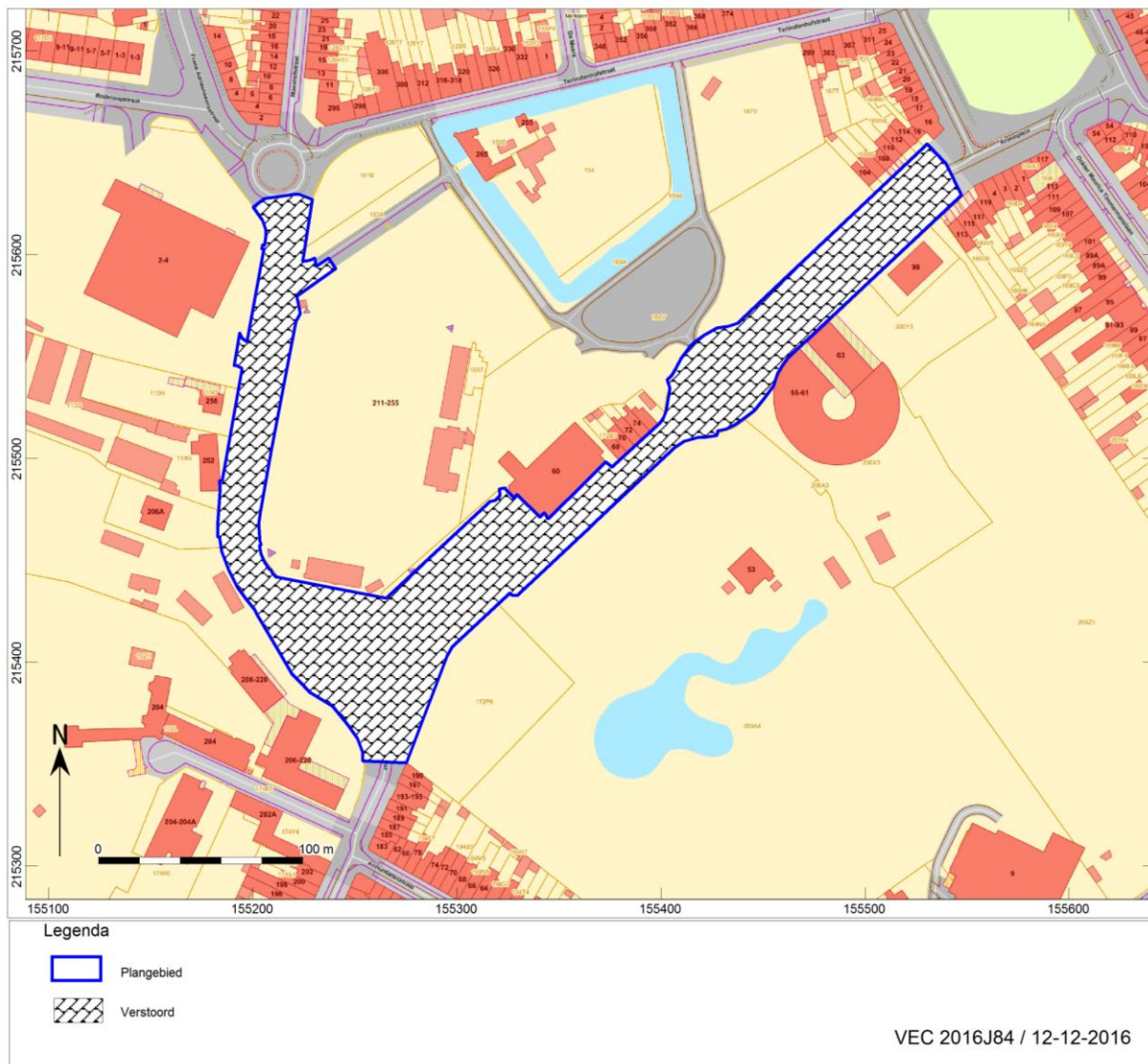
Uit geraadpleegd historisch kaartmateriaal en subrecente luchtfoto's is op te maken dat met name langs de randen van het plangebied bomen zijn aangeplant. Het graven van plantgaten heeft de bodem verstoord en het verstoorde oppervlak is nadien vergroot door uitgroei van de wortelstelsels.

In de directe omgeving van het plangebied zijn meerdere meldingen bekend van kasteeltjes (lusthoven), hoeven en stenen huizen uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd. Overblijfselen van de aanleg hiervan, zoals muurresten, uitbraaksleuven van funderingen, kuilen, putten en erfafscheidingen kunnen plaatselijk tot in het plangebied reiken. Organische resten (zoals bot, hout, leder en textiel) zullen door de boven het hoogste grondwaterpeil heersende relatief droge en zure bodemomstandigheden waarschijnlijk slecht zijn geconserveerd. Andere typen indicatoren (aardewerk) zijn waarschijnlijk matig goed geconserveerd.

In het plangebied zullen rioleringen worden aangelegd en vervangen onder de voetpaden aan weerszijden van de Terlindenhofstraat en het zuidelijk deel van de Speelpleinstraat. Op de parking langs de Speelpleinstraat wordt een nieuwe regenwaterriolering aangelegd. Op basis van de meegeleverde ontwerptekeningen worden de rioolbuizen op een gemiddelde diepte van 250 cm –mv geplaatst. De leidingsleuf zal ruim 2 m breed zijn.

Op basis van het bureauonderzoek is geconstateerd dat vrijwel het gehele plangebied is verstoord waardoor er geen archeologische sporen meer verwacht kunnen worden. Op één kleine locatie zouden nog sporen van laatmiddeleeuws of nieuwtijds landgebruik in de bodem kunnen liggen, hoewel de kans daarop zeer klein wordt geacht. Het betreft de driehoekige groene ruimte tussen Terlindenhofstraat en parking.

Omdat het meeste aanvullende archeologisch onderzoek niet zinvol wordt geacht, zou op deze locatie eventueel werfbegeleiding aan te raden zijn. Een dergelijke archeologische begeleiding op een gering deel van het plangebied is qua potentieel op kenniswinst en uit oogpunt van kosten-baten analyse echter niet te verantwoorden. Daarom beveelt Vlaams Erfgoed Centrum aan het plangebied vrij te geven voor de geplande werken.

2 Gemotiveerd advies

Het plangebied betreft een tracé van twee straten in het district Merksem. Het wordt in het noordwesten begrensd door de rotonde Terlindhofstraat en Rodeloopstraat, omvat in het zuiden de samenkomst van de Terlindhofstraat met de Speelpleinstraat en wordt in het noordoosten begrensd door het Kroonplein. In het kader van het onderzoek is een kaart ontvangen met de bestaande toestand van het plangebied en een kaart met het overzicht van de geplande werken. Er zijn geen gegevens met betrekking tot de aanwezigheid van ondergrondse kabels en leidingen opgevraagd bij het KLIP.

Uit het kaartmateriaal blijken rioleringsbuizen te lopen onder de voetpaden langs de Terlindhofstraat. Een nieuwe droogweerriolering (DWA) wordt aangelegd in de rijbaan. Op het punt van samenkomst van de Terlindhofstraat-Speelpleinstraat wordt op de parking een nieuwe regenwaterriolering (RWA) aangelegd. In de Speelpleinstraat wordt een nieuwe droogweerriolering (DWA) aangelegd, alsook een regenwaterriolering (RWA).

De totale ingreep in de bodem in functie van de rioleringswerken bedraagt ongeveer 2940 m². Een weergave van de geplande werkzaamheden wordt weergegeven in afbeelding 4 en de deeluitsneden van afbeelding 5.

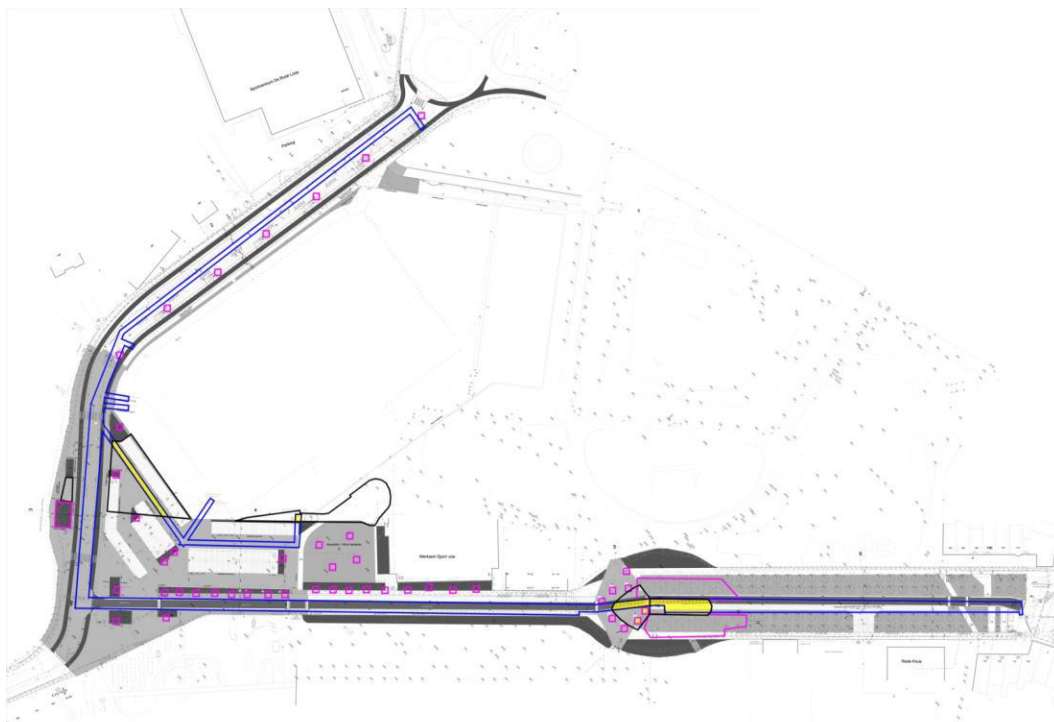
Tevens wordt het wegprofiel van de Terlindenhofstraat versmald. Hierdoor ontstaat ruimte voor de aanplant van bomen, de aanleg van voldoende brede voet- en fietspaden en parkeerstroken aan beide zijden van de straat. In de parkeerstrook aan de zijde van het voetbalstadion worden 7 bomen aangeplant. Omvang en diepte van de plantgaten zal minstens 1 m³ bedragen.

Het kruispunt Terlindenhofstraat - Speelpleinstraat en de naastliggende parking worden geheel heringericht. De aansluiting van de Speelpleinstraat op de Terlindenhofstraat wordt zodanig verlegd dat een meer haakse hoek ontstaat. De parking wordt ingekort aan de zijde van de baskethal en afgebogen over de driehoekige ruimte gelegen achter het cafetaria van het voetbalstadion. Hierdoor ontstaat een grote pleinzone die over de Speelpleinstraat loopt. Op de ongeveer 900 m² grote ruimte wordt een aantal bomen geplant.

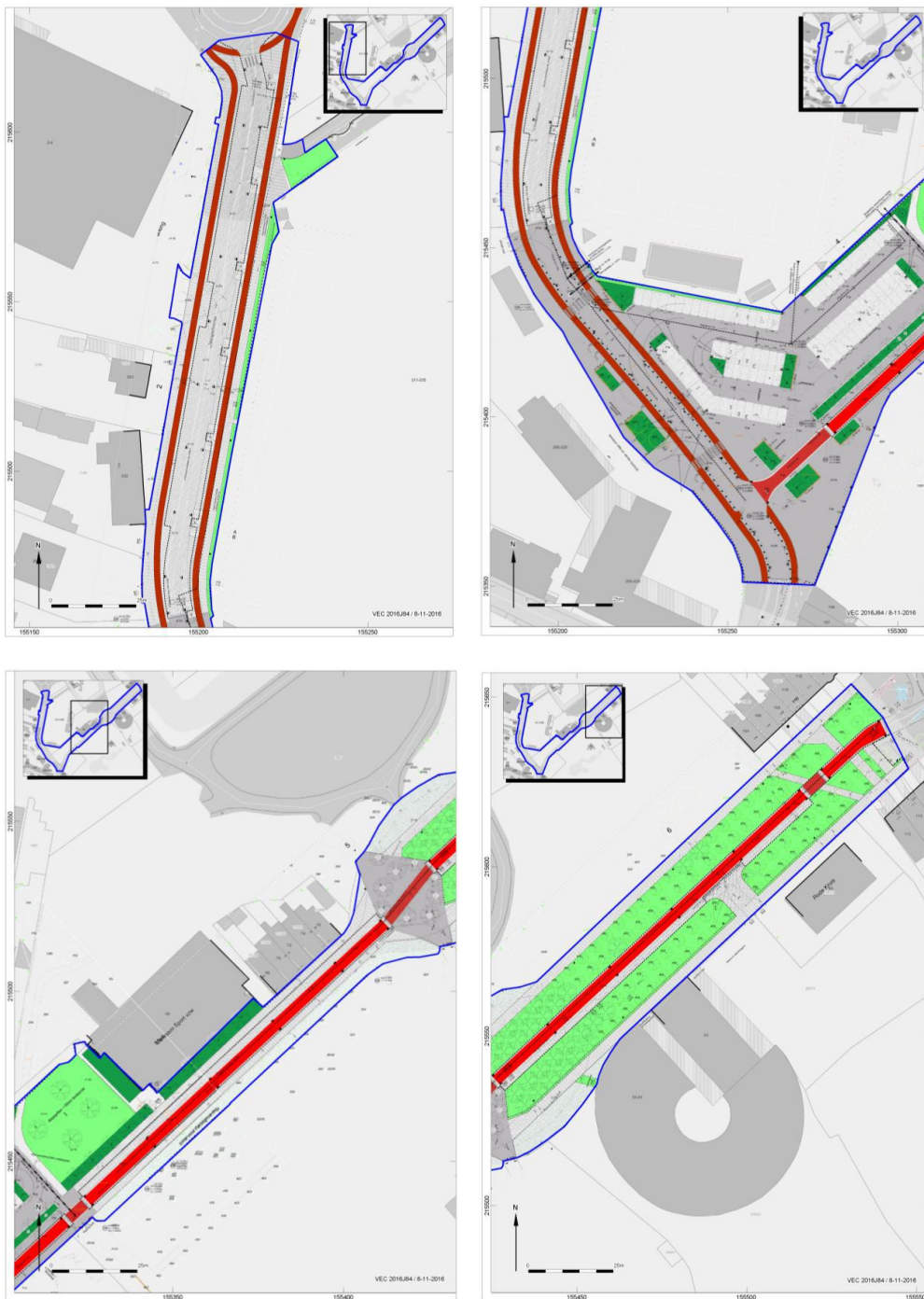
Ook op de parking wordt een aantal bomen aangeplant en langs de straatzijde een rij bomen. Op de pleinzone komen enkele betonnen zitelementen in combinatie met plantvakken. Ook hier is omvang en diepte van de plantgaten niet bekend, maar zal minimaal 1 m³ per puntlocatie bedragen. Bovendien wordt in en rond de plantvakken door middel van speciale technieken extra ondergrondse wortelruimte gecreëerd ter bevordering van de wortelgroei. In totaal worden op parking, plein en nieuwe groene zone 27 bomen aangeplant.

De rotonde in de Speelpleinstraat maakt plaats voor een pleintje met bomen als verbinding tussen de parken aan weerszijden van de straat. Langs de weg worden bomen aangeplant, zodat een parklaan ontstaat. Omvang en diepte van de plantgaten (puntlocaties zal ongeveer 1 m³ bedragen. Het aantal aan te planten bomen in de Speelpleinstraat bedraagt 44.

Bij de herinrichting wordt 1437 m² onverhard oppervlak verhard en wordt 2345 m² verharding verwijderd.

Afb. 4. Overzicht geplande werken. Blauwe belijning: nieuwe riolering. Paarse blokjes: aan te planten bomen. Grijs vlakken: herinrichting open ruimten

Afb. 5. Uitsneden van de geplande werken

Op de bovenste twee uitsneden zijn de rioleringswerken in de Terlindenhofstraat aangegeven met een roodbruine lijn en herinrichting van parking en aangrenzende ruimte tot een plein (grijs) met zitelementen en boomaanplant (groen).

De onderste uitsneden tonen de aanleg van een (aansluitende) riolering door de Spielpleinstraat als een brede rode lijn. In lichtgroen de plantstrook voor de laanbomen en het in te korten deel van de parking.

Uit de bureaustudie blijkt dat het tracé gelegen is in het dekzandgebied. Het dekzandpakket is hier slechts ongeveer een meter dik. Omdat vrijwel het gehele plangebied zich bevindt in een bebouwde zone waar de grond door menselijk ingrijpen is gewijzigd of verstoord, is de kans op het aantreffen van sporen uit de prehistorie en Vroege Middeleeuwen klein. Zelfs in het noordwestelijk eind van het plangebied, waar sprake

is van een ongeveer 60 cm dik plaggendek, is de bodem als gevolg van wegverbetering en aanleg van riolering tot in de top van het dekzand verstoord.

In de directe omgeving van het tracé zijn meerdere meldingen bekend van luthoven en vrijstaande hoeves uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd. Deze bebouwing dateert in ieder geval uit de 18e eeuw maar is deels van oudere oorsprong. Tijdens de belegeringen van Antwerpen is hier veel van verwoest en nadien (deels) herbouwd. Op enkele plaatsen binnen of direct langs het plangebied kunnen in theorie nog overblijfselen van de oudere aanleg in de vorm van uitbraaksleuven, kuilen, putten en erfafscheidingen worden aangetroffen, hoewel de kans op intacte sporen klein wordt geacht.

Aangezien op basis van de bureaustudie is vastgesteld dat binnen het plangebied de bodem vrijwel geheel is verstoord maar dat op een enkele locatie mogelijk nog wat sporen van laatmiddeleeuws of nieuwtijds landgebruik uit de Nieuwe tijd aanwezig zouden kunnen zijn, wordt een landschappelijk bodemonderzoek dat als doel heeft de intactheid van de bodem en de potentie voor archeologische resten te bepalen, niet nuttig en noodzakelijk geacht. De intactheid van de bodem en de archeologische potentie is immers al door middel van de bureaustudie vastgesteld. Het onderzoek zal niet leiden tot nieuwe inzichten.

Vanwege de aard van verwachte resten, puntlocaties in de vorm van kuilen of resten van erfafscheidingen, en de ligging van het plangebied in een stedelijke context, is aanvullend archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem zoals verkennend/waarderend booronderzoek of proefsleuvenonderzoek geen nuttig of noodzakelijk onderzoek, aangezien de resultaten beperkt van aard zullen zijn.

Ook werfbegeleiding op de enige kleine locatie met een zeer lage verwachting zal nauwelijks kenniswinst opleveren en is op grond van een kosten-baten analyse niet te verantwoorden.

Bepaling van de maatregelen

Op basis van het bureauonderzoek is geconstateerd dat vrijwel het gehele plangebied is verstoord waardoor er nauwelijks archeologische sporen meer verwacht kunnen worden. Aanleg van riolering, herprofilering van de straten en ook het graven van boom-plantgaten vindt plaats in een bodem die al tot op een diepte van ca. 250 cm -mv is verstoord. Alleen binnen een zeer klein deel van het plangebied is de bodem mogelijk minder diep of niet geheel verstoord. Hier zijn echter hooguit nog wat sporen van laatmiddeleeuws of nieuwtijds landgebruik te verwachten. Indien nog aanwezig, zullen deze sporen geen kenniswinst betekenen en is op grond van een kosten-baten analyse werfbegeleiding geen optie.

Het Vlaams Erfgoed Centrum adviseert om geen verder onderzoek uit te voeren en derhalve het plangebied vrij te geven voor ontwikkeling. Er hoeft geen programma van maatregelen te worden opgesteld.

Ondanks het advies tot vrijgeven van het terrein blijven de bepalingen voor het melden van toevalsvondsten van kracht, conform artikel 5.4.1 van het Onroerenderfgoeddecreet. De civieltechnisch uitvoerder is verplicht eventuele toevalsvondsten binnen drie dagen na ontdekking te melden bij Onroerend Erfgoed.